

Anmälan mot Överförmyndarnämnden i Vellinge kommun om utlämnande av handlingar m.m.

Anmälan m.m.

Malmö tingsrätt beslutade den 2 augusti 2006 att anordna godmanskap för AA.

BB, som är dotter till AA, inkom den 23 juli 2009 med en anmälan till JO. I denna klagade hon på att Överförmyndarnämnden i Vellinge kommun inte låtit henne ta del av ”godkända och undertecknade rapporter” för 2005-2008 avseende AA:s ställföreträdarskap. BB anförde att hon vid ett flertal tillfällen begärt att få ta del av rapporterna men att nämnden underlåtit att lämna ut dessa.

Utredning

Överförmyndarnämndens akt avseende AA inhämtades och granskades. Av nämndens akt framgick bl.a. följande.

Frågan om ställföreträdarskap för AA aktualiserades genom en skrivelse från BB till överförmyndarnämnden den 31 augusti 2004. Beroende bl.a. på underlåtenhet från nämndens sida att överlämna ärendet till tingsrätten dröjde det till den 2 augusti 2006 innan rätten kunde besluta i frågan om god man för Brita S.

BB inkom den 5 april 2008 till nämnden med en påminnelse om en av henne gjord begäran om att få ”godkänd ekonomisk rapport” för åren 2005-2007. Vid denna tidpunkt hade nämnden ännu inte tagit emot några årsräkningar av-seende det aktuella ställföreträdarskapet. Den 18 november 2008 påminde BB på nytt om sin begäran om att få ta del av ”godkänd ekonomisk rapport” för 2005-2007. Nämnden hade vid den tidpunkten tagit emot årsräkningar för år 2006 och del av år 2007. Dessa hade inkommit till nämnden den 20 maj 2008 respektive den 7 augusti 2008 och granskats med anmärkning. Vid denna tidpunkt fanns i akten även en handling benämnd årsräkning för år 2005 som hade kommit in till nämnden den 11 april 2008. Den 1 december 2008 besvarade CC vid nämndens kansli BB begäran genom att bl.a. informera henne om att BB har rätt att begära ut de handlingar som finns diarieförda hos nämnden samt att årsräkningarna för år 2006 och 2007 har granskats med anmärkning.

Årsräkning för resterande del av år 2007 inkom den 12 december 2008 och granskades utan anmärkning den 15 februari 2009. Årsräkning för år 2008 inkom den 22 februari 2009 och granskades utan anmärkning den 5 maj 2009.

Den 2 juni 2009 inkom BB med en ny begäran om att få ta del av bl.a. ”godkänd ekonomisk rapport” från åren 2005-2008. I brev som skickades samma dag till BB anförde CC att hon inte hade några räkenskaper som var godkända av henne.

Anmälan remitterades till överförmyndarnämnden för yttrande. I remissvaret den 14 oktober 2009 anförde nämndens ordförande DD i huvudsak följande.

Inledningsvis vill nämnden understryka att efter valet 2006 övertog CC ansvaret för ärendet från tidigare handläggare EE. Vidare måste fram-hållas att ifrågavarande ärende har varit mycket komplicerat och att det varit förenat med betydande svårigheter att reda ut vad som förevarit.

Utgångspunkten för CC har från första stund varit att för huvudmannens räkning se till att räkenskaper och skulder från tidigare god man (huvudmannens son) ska vara korrekta och tydliga. Det har samtidigt varit ytterst svårt att få in räkenskaper från gode mannen (sonen). Först under sommaren 2008, efter hot om vite, lämnades räkenskaper för 2006 och 2007. Dessa var ofullständiga och innehöll delar som gjorde att CC granskade årsräkningarna med anmärkning.

Sedan gode mannen (sonen) entledigats under 2007 och ersatts med ny god man verkställdes också en revision av auktoriserad revisor efter att redovisningarna givits in. Syftet var att få full klarhet i redovisningen och att huvudmannen inte skulle lida men av eventuella felaktigheter. Exempelvis hade gode mannen utan medgivande från överförmyndaren lånat större summor pengar.

Revisionen innebar att överförmyndaren fick tillgång till ett underlag och nästa steg blev att förmå sonen att komma till ett möte med ny god man och jurist från kommunen. Detta för att underteckna juridiskt korrekta skuldbrev med pantbrev som säkerhet. Vidare skulle ränteskulder regleras.

Handläggningen har emellertid varit mycket tidsödande eftersom sonen inte löst ut brev eller kommit till avtalade möten. Nuvarande god man har på överförmyndarens förslag anlitat advokat för att få nödvändiga skuldbrev undertecknade av sonen. Ett första möte har skett och ett nytt möte är inbokad i denna månad.

Detta är en kort sammanfattning av ett mycket omfattande ärende. Justitieombudsmannen har också tagit del av akten i sin helhet.

Vad gäller BB (BB; JO:s anm.) synpunkter kan nämnas följande.

2005 års redovisning har BB fått av tidigare överförmyndare. Denna var ej underskriven och godkänd då skuldfrågan även detta år var otydlig. Det kan också anmärkas att ett formellt godmanskap inte förelåg vid denna tidpunkt.

Ny god man har lämnat räkenskaper för sin del av 2007 och för 2008 men dessa bygger på underlag som ej kan garanteras vara riktiga förrän hela ärendet är utrett med hjälp av advokat.

BB har hela tiden varit informerad om att nämnden arbetat på att vara såväl huvudmannen behjälplig med att bringa klarhet. Vid ett flertal tillfällen har BB erbjudits att komma till överförmyndarens expedition för att ta del av samtliga handlingar som finns i akten. CC har också uttalat att så fort det föreligger ytterligare klagöranden ska BB informeras. I väntan på detta har denna månad överlämnats de ofullständiga redovisningarna och revisorns rapport i kopia till BB.

Vidare kan nämnas att CC erbjudit BB att komma och ta del av det material som finns. Nämnden bedömer att ett personligt möte skulle ge förståelse och insikt i att

nämnden sedan januari 2007 tagit BB önskemål och påpekanden på största allvar. Men av skäl som framgår ovan är det svårt att ytterligare påskynda processen.

BB yttrade sig över remissvaret och framförde ytterligare klagomål mot nämnden. Dessa klagomål avsåg händelser som inträffat för mer än två år sedan.

Bedömning

JO:s granskning

Inledningsvis vill jag klargöra följande. JO:s uppgift är att granska att domstolar och myndigheter följer lagar och andra författningar. Denna verksamhet är emellertid inte avsedd att ersätta den tillsyn och rättstillämpning som ankommer på andra, i detta fall länsstyrelsen. JO bör vidare enligt de regler som gäller för JO:s verksamhet inte utreda händelser eller förhållanden som ligger mer än två år tillbaka i tiden om det inte finns särskilda skäl för det. Här bör nämnas att Länsstyrelsen i Skåne län vid flera tillfällen granskat – och direkt och indirekt kritiserat – överförmyndarnämndens handläggning i detta ärende.

Jag har gjort bedömningen att det inte finns anledning för mig att uttala mig om de klagomål som avser händelser som inträffade för mer än två år sedan. Min granskning har därför begränsats till handläggningen av BB framställningar om att få ta del av årsräkningar.

Jag vill även klargöra att gode män inte står under JO:s tillsyn. Jag är därför förhindrad att uttala mig i frågor som rör den gode mannens åtgärder.

Enligt 19 kap. 2 § första stycket föräldrabalken (FB) ska vad som är föreskrivet om överförmyndare även gälla överförmyndarnämnd.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 12 § tryckfrihetsförordningen, TF, ska en allmän handling som får lämnas ut – som alltså inte omfattas av någon sekretessbestämmelse – på begäran ”genast eller så snart det är möjligt” på stället utan avgift tillhandahållas den som önskar ta del av handlingen. Av 2 kap. 13 § TF framgår att den som önskar ta del av en allmän handling också har rätt att mot fastställd avgift få en kopia av handlingen till den del den får lämnas ut. En sådan begäran ska behandlas skyndsamt.

JO har vid flertalet tillfällen uttalat att besked i en fråga som rör utlämnade av allmänna handlingar bör lämnas samma dag som framställningen gjorts. Någon eller några dagars fördröjning kan dock godtas om en sådan fördröjning är nödvändig för att myndigheten ska kunna ta ställning till om den efterfrågade handlingen är allmän och offentlig. Härtill kommer att ett visst dröjsmål är ofrånkomligt om framställningen avser eller fordrar genomgång av ett omfattande material.

Fråga om utlämnande av allmän handling prövas enligt 2 kap. 14 § första stycket TF av den myndighet som förvarar handlingen. Svarar viss befattningshavare vid myndigheten enligt arbetsordningen eller särskilt beslut för vården av handlingen, ankommer det enligt 6 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, på honom att i första hand pröva frågan om handlingens utlämnande till enskild. I tveksamma fall ska den som har handlingen i sin vård hänskjuta frågan till myndig-

heten, om det kan ske utan onödigt dröjsmål.– Om en begäran om att få ta del av en handling helt eller delvis inte kan tillmötesgå ska den som har gjort framställningen underrättas om detta. Sökanden har då enligt 6 kap. 3 § andra stycket OSL rätt att av myndigheten få ett överklagbart beslut. Sökanden ska underrättas om denna möjlighet. Rätten att få ett sådant formellt beslut tillkommer sökanden oavsett vad som är grunden för att inte tillmötesgå begäran. Ett sådant beslut ska vara skriftligt och motiverat.

I 32 kap. 4 och 5 §§ OSL finns regler om sekretess hos överförmyndare. I bestämmelserna anges bl.a. att uppgift får lämnas till enskild utan hinder av sekretess enligt vad som är föreskrivet i FB. Av 16 kap. 7 § FB följer att bl.a. huvudmannens närmaste släktingar har – oberoende av om uppgifterna i begärda handlingar annars är belagda med sekretess – rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren.

Bestämmelserna i OSL trädde i kraft den 30 juni 2009. Tidigare återfanns motsvarande nämnda bestämmelser i sekretesslagen (1980:100).

Handläggningen av BB begäran om att få ta del av handlingar

Av utredningen framgår att BB vid upprepade tillfällen vänt sig till överförmyndarnämnden och begärt att få ta del av ”godkänd ekonomisk rapport” avseende AA:s ställföreträdarskap. Den första begäran som är föremål för min granskning inkom den 5 april 2008. Vid denna tidpunkt hade något beslut om ställföreträdarskap ännu inte meddelats och nämnden hade ännu inte tagit emot några årsräkningar. Det saknades därför förutsättningar att lämna ut efterfrågade handlingar. Oberoende av detta borde dock nämnden skyndsamt ha underrättat BB om att efterfrågade handlingar inte fanns tillgängliga hos nämnden. Såvitt framkommit gjordes inte detta och nämnden kan inte undgå kritik.

När BB den 18 november 2008 påminde om sin begäran om att få ta del av ”godkänd ekonomisk rapport” hade den då förordnade gode mannen skickat in årsräkning för år 2006 och del av år 2007. Till akten hade även tillförts en s.k. årsräkning för år 2005, avseende händelser som inträffat innan tingsrätten beslutade att anordna godmanskap för AA. Nämnden besvarade BB förfrågan den 1 december 2008 och informerade henne om att hon ägde rätt att begära ut de handlingar som fanns diarieförda hos nämnden. BB underrättades även om att årsräkningarna för år 2006 och 2007 hade granskats med anmärkning. Enligt min uppfattning borde nämnden – i omedelbar anslutning till BB:s begäran – försökt bringa klarhet i huruvida hon önskade ta del av de årsräkningar som inkommit, trots att de enligt nämndens uppfattning inte var ”godkända”. – Den 2 juni 2009 inkom BB med en ny påminnelse om sin begäran om att få ta del av bl.a. godkända årsredovisningar, varvid hon samma dag underrättades om att nämnden inte hade några godkända årsräkningar.

I och med att BB vid upprepade tillfällen vände sig till nämnden och vidhöll sin begäran om handlingsutlämnande borde nämnden i enlighet med 6 kap. 3 § OSL ha meddelat ett överklagbart beslut i saken. Ett sådant beslut borde ha meddelats så snart det stod klart att BB inte lät sig nöjas med nämndens under-

låtenhet att lämna ut begärda handlingar. Sökanden har nämligen rätt till ett sådant beslut, oavsett skälet till att han eller hon inte fått ut begärda handlingar. Även om en efterfrågad handling enligt myndighetens uppfattning inte har inkommit till eller upprättats hos myndigheten eller om sökanden redan tidigare har fått del av begärda handlingar, har sökanden rätt till ett skriftligt och motiverat beslut i saken. Nämnden förtjänar kritik för sin underlåtenhet att meddela ett sådant beslut.

Jag noterar därutöver följande. Vid tidpunkten för AA:s begäran den 2 juni 2009 hade bl.a. årsräkningen avseende 2008 inkommit, och denna hade granskats utan anmärkning. Nämndens besked som meddelades BB med innebörd att nämnden inte hade några godkända rapporter framstår därför som minst sagt märkligt. Som framgått finner jag också nämndens bokstavstolkning av BB:s begäran anmärkningsvärd.

Med anledning av att nämnden i remissvaret till JO anført att nämnden vid upprepade tillfällen meddelat BB att hon ägde rätt att komma till nämnden för att ta del av handlingar vill jag framhålla att den som önskar ta del av en allmän handling har rätt att mot fastställd avgift få en kopia av handlingen till den del den får lämnas ut. En myndighet har således inte rätt att bemöta en enskilds begäran om handlingsutlämnande genom att enbart hänvisa den enskilde till att ta del av materialet hos myndigheten. Jag noterar att nämnden numera har skickat BB kopior av inkomna årsredovisningar.

I fråga om tidsuträktnen för att besvara BB:s förfrågningar bör noteras att nämnden vid sitt ställningstagande till frågan huruvida handlingarna kunde lämnas ut till BB i enlighet med FB:s regler endast hade att bedöma om handlingarna omfattades av ställföreträderskapet och om BB tillhörde AA:s närmaste släktingar. BB borde därför – vid samtliga tillfällen – ha kunnat få besked med anledning av sina förfrågningar samma dag som nämnden tog emot hennes förfrågningar eller senast dagen därpå.

Sammanfattningsvis förtjänar nämnden allvarlig kritik för sin handläggning av BB framställningar om handlingsutlämnande.

Övriga frågor

Avslutningsvis vill jag framhålla följande. Förordnade gode män ska enligt 14 kap. 1 § FB inom två månader efter förordnandet lämna en förteckning till överförmyndaren över den egendom som de förvaltar. Vidare föreskriver 14 kap. 15 § FB en skyldighet för den gode mannen att före den 1 mars varje år inkomma med en årsräkning till överförmyndaren. I nu aktuellt ärende noterar jag bl.a. att årsräkning för år 2006 inkom den 20 maj 2008, dvs. mer än ett år efter den i FB angivna tiden. Dröjsmålet är inte acceptabelt. Nämnden har i sitt remissvar förklarat detta med att det varit ytterst svårt att få in räkenskaperna och att dessa inkommit först efter hot om vite. Ett sådant hot framfördes den 12 januari 2008 och följdes inte upp med ett vitesföreläggande. Jag har i andra sammanhang framhållit att det är viktigt att överförmyndarnämnden är aktiv för att få in årsräkningarna i tid. En påminnelse bör gå ut någon vecka in i mars månad, och ställföreträdaren bör i tillämpliga fall normalt få ett vitesföreläggande i god tid före sommaren. Om årsräkningen inte kommer in

i tid kan det vara ett tecken på att ställföreträdaren inte sköter sitt uppdrag. Det är en varningssignal som överförmyndarnämnden måste ta på allvar. Jag vill därför med skärpa framhålla vikten av att årsräkningar kommer in i tid och att nämnden tid vidtar åtgärder för att säkerställa detta.

Ärendet avslutas.